

דבר העורך

אריה סובר*

אני שמח לבשר לקוראי כתב העת "הומור מקוון" על יציאת הגיליון השני של כתב העת. זהו כידוע כתב העת הישראלי הראשון בעברית לחקר ההומור.

כתב העת "הומור מקוון" הינו אחיו הבכור של כתב העת הישראלי הבינלאומי לחקר ההומור **Israeli Journal of Humor Research**. שני כתבי העת יוצאים לאור בחסות האגודה הישראלית לחקר ההומור. יציאתו לאור של הגיליון הנוכחי מלמדת על קליטתו בחוגים האקדמיים. יותר חוקרים כותבים מאמרים העוסקים בחקר ההומור, בין היתר לאור העובדה שהם מודעים לכך שקיימים שני כתבי העת הישראליים לחקר ההומור.

הגיליון הנוכחי התברך במגוון רחב ביותר של מאמרים לעומת הגיליון הקודם. הגיליון כולל שישה מאמרים, סקירת ספר חדש בחקר ההומור שיצא לאור השנה וסקירת עבודת דוקטור המוקדשת לחקר ההומור.

המאמר הראשון על "טעויות" ועל "מרושעים": סאטירה פוליטית בעת משבר ושאלת המרחב הציבורי מאת דוד לוי, מתמקדת בסאטירה הטלוויזיונית בישראל של שנת 2011 בהתייחסות לשתי סאטירות; "ארץ נהדרת" – תוכנית הפריים-טיים הסאטירית של ערוץ 2 המסחרר, ו"מהדורת השבט" – ערוץ הסאטירה של ציבור המתנחלים. בניתוח זהו שני פרוטוטיפים של דמויות סאטיריות שהופיעו בשני הערוצים כאחד: "טועים", ו"מרושעים ומסוכנים". ההשוואה בין שתי הסדרות הללו שלכאורה מייצגות שתי תפיסות עולם מנוגדות, מלמדת שיש דמיון רב בין שתי הסדרות. העמדתן של השתיים האחת מול האחרת חושפת שאף אחת מהן לא ממש פורצת את גבולות האפשר או המקובל.

המאמר השני "על הומור ועל גבול התרגומיות" מאת גליה הירש דן באפשרויות המעשיות והתיאורטיות לתרגום הומור. כל זאת בעזרת מסגרת תיאורטית המבוססת על מודל להבחנה בין אירוניה להומור שהוצע בעבודות קודמות שלה. החוקרת מדגימה את התפיסה העומדת מאחורי המאמר באמצעות ניתוח דוגמאות בהקשרן מתוך מערכון של תכנית הטלוויזיה הפופולרית "ארץ נהדרת", וספרו של אפרים קישון "סיפור משפחתי". המסקנות הנובעות מן המאמר מלמדות שלמרות שניתן להעביר תוכן הומוריסטי משפה לשפה, הפערים התרבותיים מחלישים לעתים את האפקט ההומוריסטי שהיה קיים בשפת המקור.

המאמר השלישי "הומור כאמצעי רטורי בשיח הציבורי ובנאומיו של ברק אובמה" מאת אורלי קיים ואריה סובר עוסק בהיבטים הרטוריים - פוליטיים של ההומור. המאמר מתמקד בנאומיו הפוליטיים ובשיח הציבורי של ברק אובמה במעמדים שונים. במצבור הדוגמאות הקיימות במחקר ניתן ללמוד על אישיותו של אובמה, כמו גם על האפקט המצטבר שיש להומור בתפיסת אישיותו של אובמה בשדה החברתי-פוליטי. מעניין לראות שלהומור של אובמה ישנן תבניות שחוזרות על עצמן ומשקפות לא מעט את דרך החשיבה הייחודית שלו. כמו כן, ניתן לראות הקבלות בין התבנית ההומוריסטית של אובמה לבין תבנית הנאום של סוקרטס ב"אפולוגיה" של אפלטון.

* ד"ר אריה סובר מרצה בכיר במכללה האקדמית אשקלון, עורך ראשי של כתב העת הומור מקוון וכתב העת הבינלאומי **Israeli Journal of Humor Research**

המאמר הרביעי "בבראשית נברא הצחוק: ביטויי הצחוק בספר בראשית כאמצעי להבנת הפרט וסביבתו" מאת אליאב טאוב, עוסק בנושא שאינו רווח בחקר ההומור. יש מי שנוטים לחשוב שלחקור הומור בתנ"ך זהו מעשה לא רציני. אמנם אין התנ"ך מקדיש מקום רב מדי להומור ולצחוק, ולמרות זאת בעין בוחנת כפי שעשה זאת כותב המאמר, ניתן לאתר דווקא בספר בראשית עיסוק אינטנסיבי בצחוק. טאוב עושה זאת תוך כדי הבחנה בין הפעלים צחק המקובל גם כיום לבין מצחק שאינו מוכר בעברית השימושית. מהעיסוק האינטנסיבי בצחוק בספר בראשית אנו למדים על חשיבותו. בתוך מאמרו מבדיל החוקר בין הצחק לבין המצחק. ההטיות הלשוניות השונות מלמדות כי לצחוק המהתל שתי נקודות מבט: האחד מנקודת המבט של הסביבה - ממד שלילי, ביקורתי השואף לתקן את מעשיו של המצחק, והאחר מנקודת מבטו של המצחק - ממד חיובי, תמים.

המאמר החמישי "הומור ומוות הילכו יחדיו?" מאת עליזה רות פלורנטל, עוסק בקשרים בין מוות להומור בעיקר בייצוגים הויזואליים שלו; מודעות אבל ומצבות. המאמר מתמקד בתחום מאוד מיוחד של ההומור שאינו נפוץ במחקרי הומור והוא הומור של בתי קברות. או מדויק יותר, הומור על מצבות בבתי קברות ברחבי העולם ובארץ. המאמר הינו אסופה של מצבות הומוריסטיות ממקומות שונים בעולם המלמדות כי הומור אינו רק נחלת החיים אלא גם נחלת המתים. החוקרת מסווגת את ההומור המסוים של המצבות לסוגות שונות; הומור כמנגנון הגנה, הומור תוקפני והומור לשם בידור והנאה.

המאמר השישי "הומור ומשפט" מאת יונתן יזבל הינו מאמר פילוסופי שלוקח אותנו אל תוך מרחבי ההומור ואל מחוזות הפנטסיה של "מסעות גוליבר". בדרכו המיוחדת הוא חולף על פני תחנות הספרות היפה והקלאסית; "שם הוורד" ו"החטא ועונשו". הכותב מחבר בין הפרדוקסים שאנו חיים בתוכם; בין מציאות לדימיון ובין רצינות יתר והומור. ובסופו של דבר הוא שב אל התחנה הסופית, אל המשפט - התחום שממנו הוא בא ובו הוא שולט במיוחד ולכך בעצם חתר כשלקח אותנו במסעות המחשבה המרתקים שלו. וכאן אצטט קטע מדבריו שנראה לי ראוי ומדבר בעד עצמו "בשיפוט, בסופו של דבר, יש קביעה בינארית. אשם, או חף, חייב, או מחול. יתכן שזה בסדר, כל עוד ההליך שהביא לכך, הן מבחינת ה-officers of the court והן מבחינת השופטים, הוא הליך שיש בו רכיב של הומור. זה שתובע מאיתנו לראות גם את הצד האבסורדי של החיים, שלפיו אנשים אינם אלגוריתמים של מחשבים שניתן לצפות מהם לפעול באופן נתון, קבוע וצפוי מראש".

הגיליון מסתיים בשתי סקירות ספרותיות; האחת של הספר "חשיבותה של אי רצינות" קובץ מאמרים בחקר ההומור, בעריכת אבנר זיו ואריה סובר. ספר זה הינו קובץ המאמרים הראשון בחקר ההומור בעברית פרי עטם של חוקרים ישראלים. הקובץ מכיל שבעה עשר מאמרים רב תחומיים בחקר ההומור. חשיבותו של ספר זה בכך שלראשונה בקובץ אחד יכול הקורא הישראלי לראות את רוחב היריעה של חקר ההומור ואת התחומים המדעיים הרבים שעוסקים בתחום זה. הסקירה השנייה הינה של עבודת הדוקטור "הומור בכינויים בקרב יהודי טיטואן דוברי החכתייה: זהות פרטית מול זהות קולקטיבית" מאת נינה פינטו אבקסיס.

חשיבותו של המחקר בכך שהוא חושף פן ייחודי של יהודי מרוקו. המחקר בודק את גיבוש הזהות התרבותית-אתנית של יהודי טיטואן דוברי החכתייה, לשון ספרדית-יהודית שדוברה בצפון מרוקו, כפי שהוא משתקף בסוגת הכינויים ובהומור שבה. בדרך כלל כשמדברים על הומור יהודי

נהוג לציין את ההומור המזרח אירופאי כהומור הדומיננטי. חשיבותו של מחקר זה הוא בחשיפת טפח אחר של הומור יהודי בקהילה יהודית ממחוז אחר. בכך מעשירה עבודת הדוקטורט את עולם התרבות היהודי ואת חקר ההומור היהודי. לבסוף אני רוצה להביע תודתי לכל אלה שנטלו חלק בהוצאה לאור של הגיליון הנוכחי של כתב העת: לעורכי המשנה של כתב העת, ד"ר לידיה אמיר ופרופ' דייב קורוטקוב, לאביבית גרא על העריכה הלשונית ולמיכל אביגדור על העימוד ועיצוב הגיליון ואתר האינטרנט של כתב העת והאגודה הישראלית לחקר ההומור. כמו כן אני רוצה להודות לאלו שתרמו מזמנם בכדי לשפוט את המאמרים שנשלחו לכתב העת, בלעדיהם המלאכה לא הייתה נעשית. ולסיום אני מנצל הזדמנות זו להזמין את מי שעוסקים בחקר ההומור ולאנשי אקדמיה שמתעניינים בתחום לתרום את תרומתם למחקר ולשלוח מאמרים לפרסום.

ד"ר אריה סובר